

Тетяна Іванівна Ковальчук, Наталя Леонідівна Яковенко

Міжкультурний діалог як умова цивілі-заційного розвитку та попередження конфліктів

Wschodnioznawstwo 3, 103-112

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Міжкультурний діалог як умова цивілізаційного розвитку та попередження конфліктів

Діалог культур у сучасну добу розгортається на фоні формування глобальних структур економічних, політичних та соціальних відносин, що перетинають кордони цивілізацій.

Культура в Європі, як і скрізь, є не лише основною умовою взаєморозуміння, але й джерелом конфліктів. Етнічні війни, проблеми меншинств, релігійний фундаменталізм були завжди на передньому плані історії. Фундаментальні цінності різних націй і груп стали несумісними. Культурні передумови, історичні традиції не лише впливають на гуманітарний та економічний розвиток, але й визначають базові реакції, що спонукають суспільство до різних змін.

У період структурних змін культура стає визначальною проблемою. У скритих культурних кордонах відкритої Європи, як і у всьому світі, глобалізація дедалі більше переплітається з диверсифікацією та індивідуалізацією, при цьому спільна картина світової культури визначається не лише і не стільки рецидивами геополітичного протистояння цивілізацій, світовий релігій та специфічних цінностей етнічних груп, боротьбою еліт проти мас, скільки безперервною і у основі своїй плідною взаємодією найрізніших субкультур з глобальною масовою культурою всього людства.

Поряд з міцним економічним фундаментом важливим елементом лідерського потенціалу ЄС, являється його культурний та культурно-політичний вплив, масштаби якого фактично зберігають загальносвітовий характер. Сьогодні поняття „європейські цінності” стало доволі розповсюдженим. Воно містить в собі уявлення щодо необхідності вирішувати спори мирним переговорним шляхом, дотримуватись громадянських і політичних прав і свобод людини та етнічних меншин. Інші компоненти європейських цінностей – забезпечення політичної стабільності на основі суспільної солідарності, підтримання безпечного й дружнього зовнішнього оточення. Дані цінності впливали і продовжують впливати на політичну культуру багатьох неєвропейських країн та регіонів – від Східної Азії до Латинської Америки. Як зазначив британський дослідник Дж. Ліндлі-Френч, „сутність Європи як

центру сили, уособлюваної Європейським Союзом, полягає у її фундаментальній моральності”, маючи на увазі стійкість цього ціннісного укладу¹.

Культурний обмін між народами є невід’ємним атрибутом розвитку людської спільноти. Жодна, навіть наймогутніша у політичному та економічному відношенні держава не в змозі задовольнити культурно-естетичні запити і вимоги своїх громадян без звернення до світової культурної спадщини, духовного надбання інших країн і народів. Разом з тим важливо враховувати, що культурний обмін має дві взаємопов’язані сторони: співробітництво й суперництво. Суперництво у сфері культурних зв’язків, не дивлячись на його завуальованість, проявляється навіть у більш гострій формі, ніж у політиці або економіці. Держави й народи егоїстичні так само, як і окремі індивідууми: для них важливо зберегти і розширити вплив перш за все своєї культури, використовувати у власних інтересах досягнення інших культур. В історії людської цивілізації існує достатньо прикладів уходу у минуле великих і малих народів, які не зуміли подолати внутрішні й зовнішні протиріччя. Особливу гостроту проблеми акультурації, асиміляції, інтеграції набули у період глобалізації, коли зміни у всіх сферах життя людського суспільства отримали помітне прискорення.

Світ епохи технологічної цивілізації характеризують дві тенденції: з одного боку, це процеси під впливом науково-технічної революції, з другого – прагнення до культурної і національної своєрідності, прагнення зберегти історичну спадщину, національну і регіональну ідентичність. Розпад блоку країн Східної Європи, Радянського Союзу багато в чому був пов’язаний із проявом другої тенденції. Разом з тим, цей розпад продемонстрував необхідність співробітництва на якісно новій основі. При усьому бажанні країн бути абсолютно незалежними, самостійними, економічні зв’язки, що формувались десятиліттями, вимагають укріплення союзницьких відносин.

За часів блокового протистояння проблеми національних меншин, мов, міжконфесійних відносин, економічного сепаратизму були відсунуті на другий план. Існувала необхідність згуртованості західних країн перед тоталітарним Сходом та зацікавленість США у збереженості цілісності держав-учасниць НАТО. Хвиля дезінтеграційних процесів, яка мала місце у країнах Східної Європи, не зачепила Захід. Навпаки, в момент розгортання націоналізму у колишніх країнах соцтабору лідери західних демократій проголосили у 1992 році створення єдиної Європи. Водночас, навіть наявність лібералізму у політичному житті і відносний економічний розквіт не є панацеєю від рушійної сили дезінтеграції – націоналізму. До больових точок ЄС можна віднести проблему басків в Іспанії, північно-ірландський вузол, а також проблему Корсики.

¹ J. Lindley-French, *The ties that bind*, „NATO Review”, Autumn 2003, Scientific and Cultural – 2001. http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/english/art2_pr.html

У цих регіонах до останнього часу головним аргументом при вирішенні спірних питань залишалась зброя. Рухи національного визволення загрожують цілісності таких старовинних держав-націй, як, наприклад, Іспанія, Франція, Великобританія. В історичних областях деяких країн (Шотландія, Уельс у Великобританії, Каталонія в Іспанії, Фландрія у Бельгії, Паданія на Півночі Італії) сепаратистські рухи борються за досягнення своїх цілей легітимними методами².

Європейський Союз не є однорідним об'єднанням рівних за економічним потенціалом та політичній вазі держав. З цієї причини виникають суперечності між державами в середині Союзу. Найчастіше причиною непорозумінь між державами-членами являються несумісність інтересів, розбіжності у менталітеті націй. Сепаратизм не є головною загрозою кінцевому об'єднанню Європи у Співтовариство націй, однак, разом з тим, Європа, яка поширює свою цивілізацію на інші континенти, не здатна поки що стати тим механізмом, який може утворити представника нової людської спільноти – Ното Еурогеас – з однаковим менталітетом, який спілкується однією мовою, зі схожим рівнем життя.

Постає питання, чому ж прояви сепаратизму в епоху глобалізації знайшли місце на заході європейського континенту? Одна з причин цього явища – це страх втратити самобутність у результаті впливу масової культури. Адже Євросоюз – це об'єднання держав, а не народів. Кордони, що склалися після Другої світової війни, не співпадають з етнічними. Наприклад, Країна Басків розділена між Іспанією та Францією, Ірландія – між Лондоном і Дубліном, Тіроль – між Італією та Австрією. Традиційно будь-яка сепаратистська ідеологія базувалась на прагненні до територіальної єдності, культурної, мовної або релігійної спільності. Це етнічний сепаратизм. Мова виступає важливим засобом об'єднання національної спільності. Разом з тим, більшість лінгвістичних співтовариств припинили опиратися асиміляції держав-централізаторів, поступово з'єднуючись з нацією більшості.

Загально відомим є той факт, що серед сучасних загроз найбільшу небезпеку для світу становлять різномірні міжетнічні та міжконфесійні конфлікти, розв'язати які є можливим за допомогою правових, соціальних та культурних важелів міжнародної політики.

Наявність ісламського фактору всередині ЄС також може стати причиною для міжетнічних конфліктів. Вже сьогодні доля ісламського населення країн ЄС з різних підрахунків, становить приблизно від 3до 5відсотка. Найбільше число людей, які сповідують іслам, мешкає у західноєвропейських країнах: менше за все їх у нових членах ЄС, за винятком Болгарії – 11,87%.

² Ekavi Athanasopoulou *United in Diversity: European integration and Political Cultures*, Library European Studies – IB Tauris and Co Ltd – 2007, s. 212.

Так, згідно з прогнозами, до 2025 року доля мусульман в країнах ЄС може збільшитись приблизно у два рази³.

Проте сьогодні навряд чи можна стверджувати, що мусульмани країн ЄС утворюють єдину спільноту. Це надзвичайно різномісна і розділена група. Етнічне походження мусульман неоднакове: у Німеччині більшість з них складають турки, у Франції та Італії – вихідці з Північної Африки та Близького Сходу, а в останнє десятиліття – легальні й нелегальні імігранти та біженці з Боснії та Албанії, у Великобританії більша частина мусульман родом з Пакистану та Індонезії. Тому єдиних мусульманських імігрантських організацій не існує не лише у рамках Євросоюзу, але і в окремих європейських державах.

Роздрібленість ісламських спільнот в ЄС йде скоріше на благо загальноєвропейської інтеграції. Хоча присутність ісламських спільнот в країнах ЄС почалась доволі давно, однак цей факт сам по собі породжував скоріше проблеми соціального характеру: мусульмани у країнах Євросоюзу, як правило, бідніше за корінне населення.

Міжетнічні конфлікти та ознаки збільшення етнополітичної напруги вишли на поверхню лише у 1990-х роках, коли у документах ЄС було чітко зазначено: „Нетерпимість по відношенню до мусульманських спільнот в Європі посилюється”⁴. Частково це було пов’язано з помітним збільшенням чисельності мусульман, які самі по собі стали здаватись потенційною політичною силою. Однак не можна не враховувати і той факт, що молоде покоління мусульман, яке вже народилось у країнах ЄС, на відміну від своїх батьків, які зберегали свої культуру, традиції, цінності тощо, відчують себе повноправними громадянами європейських країн. Але не маючи такого рівня освіти, яке досягли їхні однолітки європейського походження, молоді мусульмани не можуть на рівних конкурувати з ними за робочі місця з високою заробітною платою. Таким чином, у країнах ЄС виник потенціал складного за своїм походженням конфлікту, в якому були наявні расово-релігійні складові.

Ліберальне законодавство європейських країн не містить стимулів до інтеграції – у тому числі культурної – ісламських переселенців в європейське суспільство. Їх не спонукають адаптуватись до європейських норм, цінностей. І у кінцевому випадку замість більш або менш однорідної громадянської маси в країнах ЄС формується суспільство, яке складається із різних фрагментів.

Основою політики ЄС по відношенню до вихідців з інших культур став принцип мультикультуралізму. Він не містить вимог асимілювати пересе-

³ T. Asad, *Muslims and European Identity: Can Europe Represent Islam?*, The Idea of Europe From Antiquity to the European Union, Antony Pagden Ed. Cambridge: Cambridge University Press and Woodrow Wilson Center Press, 2004, s. 208.

⁴ Ibidem, s. 217.

ленців і допускає існування закритих комун переселеного населення, життя членів яких фактично будується в рамках установки якщо не на обмеження перевершення культури країни походження (у даному випадку – ісламської), то на її рівноцінності місцевої культури незалежно від традицій, умов та інших особливостей країни перебування. Такої політики дотримуються Німеччина і Нідерланди. Фактичною її версією є модель „комуналізму”, на яку орієнтується Великобританія⁵.

Мультикультуралізм сьогодні багатьма експертами розцінюється як найбільш успішна модель мирного співіснування різних культур в єдиному суспільстві. Російські дослідники зазначають, що „за наявності мультикультуральної моделі не існує провідної культури, яка здатна об’єднати усіх на основі єдиних цінностей”. Східні думки стали простежуватись і на Заході. У 2004 році лідери провідних парламентських партій Нідерландів – країни, яка має одне із найбільш ліберальних законодавств у відношенні до емігрантів – офіційно дійшли висновку, що за тридцять років проведення мультикультурної політики в їхній країні вона себе не виправдала.

Європейський Союз має підштовхнути людство до міжкультурного діалогу, адже ЄС – це і є простір міжкультурного діалогу. Налагодження такого механізму і є однією із головних місій та призначень Євросоюзу. На практиці це означає не лише необхідність більшої участі Європи у справах національних меншинств та відносин із сусідами ЄС, але й необхідність створення нового „кодексу поведінки” для європейців, заснованого на більшій терпимості і толерантності. Говорячи про роль ЄС у діалозі культур, варто зазначити, що Європейський Союз і є втіленням постійного міжкультурного діалогу. І якщо взяти до уваги виключно широке різноманіття культур держав-членів ЄС, то не можна не помітити наявність постійного діалогу між ними. Успіх європейської інтеграції глибоко вкорінений у системі постійного діалогу і безперервних переговорів між державами, які раніше ворогували між собою. Найвизначнішим досягненням європейської інтеграції є зникнення міждержавної ворожнечі. Цього вдалося досягти завдяки тому, що держави-члени ЄС стали партнерами, які вступили до організації, яка і забезпечує їм постійний діалог.

Об’єднання Європи почалося у повоєнні роки більшою мірою вимушено і слугувало засобом запобігання ворожнечі та конфліктів. Континент протягом віків демонстрував найбільшу інтенсивність міжнародних конфліктів, у тому числі – протистояння і війн. Сьогодні він об’єктивно є лідером у розвитку співпраці, інтеграції та встановлення культурного діалогу між націями. Ідея запровадження політики, яка дозволить позбутися ненависті і недовіри між народами, створити атмосферу терпимості і порозуміння

⁵ G. Christofer, M. Simon, *UNESCO European Perspectives on Cultural Policy (Culture, Development and Society)*, UN Educational Cultural Policy: Cultural Policy Reviews, Requirements for a Sustainable, s. 87.

у повоєнний період стала загальною і сприяла розквіту європейського континенту.

Із розвитком європейської інтеграції народи ЄС все частіше демонструють позитивне відношення один до одного, повагу та толерантність. Це свідчить про відносність старого розуміння принципу колективних ідентичностей, поступово формується нова, „постнаціональна”, загальноєвропейська ідентичність, яка розвиває у громадян ЄС почуття приналежності до спільного та єдиного.

Зміни у напрямку європейської інтеграції відбуваються завдяки двом важливим обставинам. По-перше, починаючи з повоєнного періоду, країнам, які вступили в ЄС, інтеграція давала значні переваги перед „іншим світом” – іншою частиною Європи. Найголовнішим завданням, яке постало перед державами, що вступили в ЄС – це підтримка миру, досягнення якого можливе лише за наявності діалогу.

Сьогодні обставини змінились, і Європа постала перед новими викликами. Стара Європа складалась із блоків, які зникли, звідси виникло питання пошуку нових засобів для підтримки стабільності в Європі. Очевидно, що помилковим шляхом для цього став би пошук нових ворогів за межами Європи. Звичайно, Європа постійно переживає певні кризи і завжди має бути готовою прийняти нові виклики, однак найкращим засобом виходу з кризової ситуації є діалог. Внеском Європи може стати її півстолітній досвід міжкультурного діалогу. Саме тому сьогоднішня Європа якомога краще підходить для того, щоб дати новий імпульс міжкультурному діалогу.

Сьогодні цей міжкультурний діалог ведеться в ЄС на трьох рівнях:

- на рівні різних культур та інтересів всередині ЄС, які стають дедалі різноманітнішими з розширенням ЄС;
- на рівні міст та регіонів, які у дійсності виграли від еміграції;
- на рівні держав та співтовариств, які знаходяться за межами ЄС.

Насправді, для того, щоб посилити розуміння між різними культурами інколи достатньо сумісних зусиль з боку держав-членів та європейських інститутів для досягнення ефективності.

Метою міжкультурного діалогу являється, перш за все, взаємне знання культур. Проект „Jean Monnet Project” зі створення спільних учбових курсів є важливим кроком у цьому процесі. Також існують університетські центри, які спеціалізуються на вивченні різних культур, організації, конференції та ініціативи, які мають міжкультурний вимір.

Міжкультурний діалог означає і подолання упереджень, які часто виникають через недостатність інформації, непорозуміння та стереотипи. Після війни і до недавнього часу Німеччина разом із Францією та Польщею брали участь у спільних комісіях, які працювали над створенням спільних підручників, де кожний юний європеець може прочитати про європейську історію і, таким чином, він набагато швидше буде відчувати себе саме європейцем,

поділяти спільні європейські цінності та ідеї, на яких і будувалась об'єднана Європа, тому має сенс для Єврокомісії попрацювати над створенням спільних проектів і з іншими країнами.

Найбільшого результату можна досягти шляхом утворення спеціальної ради, яка б постійно підтримувала діалог з інституціями Євросоюзу і, звичайно, з університетським співтовариством. Діяльність цієї ради полягала б у виробленні рекомендацій, які доцільно було б перевести у практичну площину. Міжкультурний діалог – це, перш за все, багатосторонній процес. Необхідні також не лише ціленаправлені дії, але й цілий „кодекс поведінки”, обов'язковий для усіх представників влади.

Євроцентризм, безперечно, часто підривав діалог. І все ж роки критичного євроцентризму залишилися у минулому. Сьогодні Європа виступає носієм стриманості, розуміння та діалогу на міжнародній арені, де антагоністичні ідеї вже не поділяють світ на друзів та ворогів. Саме дух гуманізму по відношенню один до одного спроможний стати головним стовпуром, на який спиратиметься Європа у процесі свого подальшого розвитку і тим самим забезпечити міжкультурний діалог. Європейський Союз повинен дати поштовх міжкультурному діалогу в усіх куточках планети, де відбуваються вибухи конфліктів, які прямо не зачіпають Європу. Об'єднана Європа повинна стати прикладом використання діалогу як найкращого шляху для вирішення будь-яких конфліктів.

Ідея європейської єдності і європейських цінностей не може існувати, якщо вона зводиться лише до торгівельних домовленостей. Для цього потрібні духовні й культурні виміри.

Культурне різноманіття і міжкультурний діалог стали важливими питаннями глобального порядку для відносин, заснованих на взаєморозумінні і повазі загально визнаних цінностей. Культурне різноманіття Європи тісно пов'язане із роллю та впливом Європи у світі. Європейський Союз являється не лише економічним процесом, але й безпрецедентним успішним соціально-культурним проектом. Європейський Союз прагне до того, аби стати ще більшим прикладом м'якої влади, заснованої на нормах та цінностях, таких як людська гідність, солідарність, терпимість, свобода вираження, повага до різноманіття, міжкультурний діалог – тобто такі цінності, які, якщо їх підтримувати і розвивати, слугуватимуть опорою цінностей і на майбутнє.

2008 рік проголошено Європейським роком міжкультурного діалогу. Європейський Комісар у справах освіти, культури та молоді Ян Фігель висловив думку про те, що нова ініціатива „дає нам цінну можливість знайти шляхи поліпшення нашого міжкультурного діалогу та інших міжкультур-

них відносин”. „Саме тому для підтримки цієї ініціативи було обране гасло «Разом у розмаїтті» (Together in Diversity)», – зазначив Комісар⁶.

Метою ініціативи „2008 рік – Європейський рік міжкультурного діалогу” є зміцнення взаєморозуміння та поліпшення співіснування людей різних культур в ЄС. Ініціатива наголошує на перевагах культурного розмаїття і водночас прагне зміцнити почуття належності до спільної європейської культури. Напередодні офіційної презентації ініціативи, Євробарометр опублікував огляд ставлення європейців до проблем міжкультурного діалогу. За даними дослідження, майже три чверті громадян ЄС (72%) вважають, що люди з іншою етнічною чи релігійною ідентичністю, а також громадяни інших держав, збагачують культурне життя їхньої країни. Найбільше погоджуються із цим твердженням громадяни Ірландії та Люксембургу, за якими йдуть французи, німці та фіни. Найменше дотримуються цієї думки громадяни Мальти, Кіпру, Болгарії та Румунії, однак навіть у цих країнах понад половини населення (52%-57%) вважають, що люди з іншою культурною ідентичністю мають позитивний вплив на їхнє життя. Переважна більшість європейців (83%) погоджується з думкою, що міжкультурні контакти приносять чимало переваг. Майже дві третини громадян ЄС зазначили, що їх цікавлять заходи, що відбуватимуться у рамках ініціативи „2008 рік – Європейський рік міжкультурного діалогу”. На думку прем’єр-міністра Словенії Янеза Янша, „Нині ми дедалі більше розуміємо те, що вже передбачали батьки-засновники об’єднаної Європи – а саме те, що повний успіх проекту європейської інтеграції вимагає не лише єдиного ринку та потужного економічного зростання, але й посилення культурних та духовних аспектів Європи⁷”.

На Берлінській конференції 2004 року Президент Єврокомісії Баррозу висловив думку про те, що „ЄС досяг тієї стадії своєї історії, коли вже неможливо ігнорувати його культурний вимір”. Насправді, подальший розвиток альянсу держав і націй не може бути ефективним без осмислення загальнокультурних цілей та умов співіснування. Конструкція єдиної Європи як прототип мирного й ефективного світового розвитку, сьогодні проходить складне випробування на міцність.

Ініціатива „Душа для Європи” – це один із перших кроків у напрямі якісно нового розвитку Євросоюзу. Формування економічної і політичної основи єдності Європи повинно відбуватись паралельно з планомірним і послідовним створенням культурної взаємодії, європейської єдності. Фраза „Душа для Європи” – це те гасло, яке було проголошене на першій Бер-

⁶ *Bring the peoples of Europe 'Together in diversity!' Campaign launch of the European Year of Intercultural Dialogue 2008*, <http://europa.eu/rapid/presReleasesAction.do?reference=IP/07/1842&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

⁷ *Новини Представництва Європейської Комісії в Україні*, <http://infoport.com.ua/forum/topic258-150.html>

лінській конференції у 2004 р. Результати цієї конференції спонукали європейську громадськість ще інтенсивніше використовувати європейську культуру на благо європейського співтовариства. Європейський Союз повинен ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях та ідеалах для того, щоб стати справжнім співтовариством європейців. ЄС повинен використовувати свій культурний потенціал, культурні надбання для того, щоб сприяти успішному внутрішньому розвитку⁸.

Друга Берлінська конференція „Душа для Європи”, організована у 2006 р. була заснована на переконанні, що для успішного просування і завершення процесу європейського об’єднання культурна взаємодія повинна бути ще ефективнішою і ширшою, і культура повинна глибше інтегруватися в усі сфери – політичні, економічні, соціальні. Тому особливо важливим пунктом Берлінської конференції стала готовність членів Європейської Комісії почати діалог про культурні складові в межах їх конкретних сфер політики.

Головним наміром є створення альянсу рівноправних партнерів, які мають спільну мету. Так, альянс ставить за мету залучити до співпраці організації, спрямовані на прискорення розвитку Європи і забезпечення підтримки з боку європейських громадян; організації, метою яких є розвиток і підвищення статусу культурних досягнень Європи; державні та приватні структури, які прихильні до європейської ідеї в рамках різних видів діяльності⁹.

На сучасному етапі розвитку людства, важливим є використати можливості повороту дій, від яких залежить стабільність в сучасному світі у бік їх більшої прогнозованості, передбачуваності, гуманізації та оптимізації світового порядку. Альтернативи сучасному світу глобалізації на сьогодні не існує. Цінності національних культур не тільки не гинуть, але і можуть дати поштовх для нової, більш високо рівня розвитку цивілізації.

Найважливішим завданням світового порядку є зміна індивідуальної та масової моралі, переконання людей у тому, що тільки мир, співробітництво, взаємозв’язок культур, толерантність, терпимість, міжкультурний діалог здатні дати імпульс для нового розвитку, попередити конфлікти та стати відкритими один до одного.

Нинішній світ стає дедалі взаємозалежнішим. Національні меншини здебільшого відособлюються, оберігають і прагнуть розвивати власну культуру в умовах „несприятливого оточення”, що створює те чи інше суспільство, в котре вони проникають. З боку ж корінних етносів, що розцінюють таку поведінку як „вторгнення в ареал”, чиниться відчайдушний опір розростанню етнічно чужих анклавів, тим більше коли анклавні відрізняються релігією, кольором шкіри, мовою, родинним устроєм тощо, виявляють кращі

⁸ *Висока культура – ознака свідомості нації. Альянс «Душа для Європи»*, <http://www.europa.eu/peans.org.ua/alans.html>

⁹ *Ibidem.*

конкурентні риси. Нерідко адепти міжнародного лібералізму забувають, що позитивний обмін між культурами може відбуватися на ґрунті певної сподібності, що, у свою чергу, вимагає специфічного правового регулювання.

Культ екстремізму видозмінив етнополітичне суперництво чи конкуренцію націй, призвів до утворення різнорідних коаліцій. Ми не можемо ліквідувати повністю ворожнечу, непримиренність, нетерпимість, проте універсальним засобом поборення екстремізму та уникнення відкритих форм протистояння є саме міжкультурний діалог, поміркованість і толерантність, дефіцит яких відчувається у повній мірі. І це вкрай негативно позначається на етнічних, політичних, конфесійних відносинах як на державному, так і на субрегіональному, регіональному чи світовому рівнях.

Європа і світ в цілому розуміють небезпеку глобальної кризи, потенційну загрозу громадянських і військових локальних конфліктів. В цих умовах найголовніше завдання об'єднаної Європи полягає у тому, щоб шляхом соціально-морального перетворення, використовуючи як діючу силу міжкультурний діалог, знайти форми співіснування і партнерства між державами і цивілізаціями, розробити методологію людського виміру, яка була б на першому плані.

Десятиліття, в якому ми живемо (2001-2010), проголошено ООН Міжнародним десятиліттям культури ненасилля і миру. В історії людства нетерпимість була завжди, вона породжувала війни, релігійні переслідування та ідеологічні протистояння. На державному рівні вона виражається у расовій дискримінації, переслідуванні за національною, релігійною ознакою, у порушенні найважливіших демократичних свобод.

Таким чином, об'єднана Європа прагне стати ефективною структурою для забезпечення міжкультурного діалогу, розвитку політичної ідеології полікультурності як чинника зовнішньої та внутрішньої політики європейських країн. Нині стає вже очевидно, що слова К. Леві-Стросса про те, ХХІ століття або буде століттям культурних і гуманітарних пріоритетів, або його не буде взагалі, цілком відображають дійсний стан речей. Ні світова економіка, ні світова політика неспроможні запобігти конфліктам, якщо ігноруватимуться чинники культурного та духовно-ціннісного характеру. Тільки домінантна увага до останніх здатна вказати людству шлях до реального, а не ефемерного майбутнього.